

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ter introductie

WIE DE PLEIDOOIEN IN *Voorbij de crisis* op zich laat inwerken, valt op dat ze zich bijna zonder uitzondering laten lezen als een oproep om de grote politieke vragen over de inrichting van de samenleving en de maatschappelijke ordening weer serieus te nemen.

Precies in deze vragen ligt de kern van de politiek verscholen, zoals ook Aristoteles al wist. Aan het begin van zijn *Politica*, dat gaat over de aard van de politieke sfeer, beschrijft hij dat de staatsman zich bezig moet houden met wat Aristoteles de vormgeving van ‘het goede leven’ noemde. Deze taak dient scherp kwalitatief onderscheiden te worden van de verantwoordelijkheden van de directeur van een onderneming of van een gezins-

hoofd, die betrekking hebben op het dagelijks levensonderhoud en de reproductie en het behoud van het naakte leven zelf. Op paradoxale wijze

is door de crisis duidelijk geworden hoe gemakkelijk de politiek

kan verworden tot een vorm van bestuur, berekening en economische bedrijfsvoering die de wezenlijke politieke vragen buiten beschouwing laat. Tekenend is

wat Pieter Omtzigt in een korte bijdrage in deze CDV beschrijft. Hij laat zien dat economische modelberekeningen, die ten onrechte voor waar worden gehouden, niet alleen aan de basis hebben gestaan van de financiële crisis, maar ook een veel te grote invloed hebben gekregen in wat veelbetekenend het politieke ‘bedrijf’ heet.

* * *

Ook andere bijdragen in de bundel kunnen worden beschouwd als een oproep om de echte politieke orderingsvragen, politieke oordeelsvorming en debat weer centraal te laten staan. Zie bijvoorbeeld de bijdrage van

Erik Borgman. Hij onderscheidt door de crisis heen negen actuele sociale kwesties die zich niet zonder meer laten oplossen, maar wél om een antwoord vragen. Of zie het eerste essay uit de bundel, van de christen-

democraten Lans Bovenberg en Herman Wijffels, die stellen dat de crisis elementaire kortzichtigheden binnen de westerse cultuur blootlegt, maar tegelijkertijd kansen biedt deze te overwinnen.

* * *

De bijdragen van de liberalen Patrick van Schie en Frans de Graaf en de sociaaldemocraat Paul Kalma laten zich evenzeer lezen als politiek richtinggevend verhalen. Kalma spaart daarin de christen- noch de sociaaldemocratie. In het bieden van een eigen, ideologisch verhaal en een daarmee verbonden perspectief onderscheidt de ene partij zich van de andere. Het op orde houden van dat verhaal is voor elke politieke stroming van levensbelang. Dat geldt bovenal voor partijen die veel bestuurservaring hebben. In de bestuurspraktijk is het noodzakelijk om ter wille van het compromis concessies te doen aan het eigen ideaal. Dat brengt het risico van verwaarlozing van het eigen gedachtegoed met zich mee. Partijen die zich bewust zijn van dat risico moeten de denkkraft in de eigen gelederen benutten om de ideologie bij de tijd te houden – een van de bestaansredenen van cdv, hoewel zeker niet de enige. Swierstra en Tonkens bekritisieren in deze cdv de partijen waarop wij doelen. Zij laten volgens deze auteurs te weinig zien om populistisch het hoofd te kunnen bieden. Ook de bijdrage van Roel Kuiper, onder meer senator voor de ChristenUnie, illustreert de breed beleden noodzaak ons grondig op de fundamenten van onze economische en maatschappelijke orde te bezinnen en dat onderwerp van politiek debat te maken. Hij stelt in zijn bijdrage dat het morele kapitaal in de samenleving door een markt- en managementachtige denkwijze is weggeorganiseerd. Daarmee dreigt iets te verdwijnen wat essentieel is voor de kracht van samenleving.

* * *

De bijdragen zijn geordend in twee delen. In het eerste deel, *Naar een nieuwe economische ordening*, ligt de nadruk op een duiding van de economische crisis en op de vraag welke rol de overheid en de markt dienen te krijgen. In dit deel betoogt Jaap van Duijn dat we ook na de crisis onvermijdelijk met meer overheidsinvloed te maken krijgen, en beschrijft Marcel Hoogenboom de perverse moraal die de ‘doe-het-zelfverzorgingsstaat’ van tegenwoordig in het leven heeft geroepen.

* * *

In het tweede deel, *Naar een nieuwe maatschappelijke ordening*, wordt het debat gevoerd over het belang van het maatschappelijk middenveld, oftewel de *civil sphere*. Bijdragen van Erik Borgman, Govert Buijs, Wim van de Donk en Hamilcar Knops, Pieter Oostlander, Frank Ankersmit en Marius Ernsting vallen hieronder. Dit deel opent met een tweegesprek tussen Paul van Geest en Herman Kaiser over de actualiteit van de katholieke-sociale

leer. Daaraan vooraf gaat een richtinggevend essay van de CDA-Tweede Kamerleden Jan Jacob van Dijk, Pieter Omtzigt en Hein Pieper. Zij betogen dat de nieuwe sociale kwestie eruit bestaat dat de overheid zich als een Vadertje Albedil tegenover de samenleving opstelt. Daarom pleiten zij voor een ordening waarin de burgers zelf de verantwoordelijkheid nemen, ook in financiële zin, voor de risico's die zij kunnen voorzien. In zo'n ordening is het maatschappelijk middenveld eigendom van de samenleving en niet van de staat.

In hetzelfde deel betoogt Govert Buijs dat maatschappelijke organisaties langzamerhand vergiftigd zijn geraakt. Nadat de markt of de overheid is binnengedrongen, vervreemden ze van hun eigenlijke taak en trachten ze morele armoede op te vangen met gedragscodes. Volgens Buijs biedt het erfgoed van eeuwen ons tien bronwoorden om het maatschappelijk middenveld nieuw leven in te blazen.

* * *

Kortom, in de voor u liggende *Christen Democratische Verkenningen* is volop ruimte voor het politieke debat over de gewenste inrichting van de samenleving. In het licht van de crisis is dit debat actueel en urgent. Tekenend daarvoor is ook dat bij wijze van uitzondering in deze CDV het actuele onderwerp van DWARS en het thematisch deel samenkomen. In DWARS vindt u een tweeluik over het nut en de noodzaak van de maatschappelijke onderneming, naar aanleiding van het wetsvoorstel hierover. Jules Theeuwes, wetenschappelijk directeur van de Stichting Economisch Onderzoek, vindt de maatschappelijke onderneming een 'economisch gedrocht', terwijl zij volgens Raymond Gradus, directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, juist meer waardering verdient.

Deze wat dikker dan normaal uitgevallen winteruitgave van CDV verschijnt als tijdschrift en als boek. Dit is mede mogelijk gemaakt door de steun van onder meer het Dr. Abraham Kuyperfonds.

Jan Prij, redactiesecretaris *Christen Democratische Verkenningen*